

Yaa Gyasi

Návrát
domov

Copyright © 2016 by YNG Books, Inc.
All rights reserved
Translation © 2023 by Kristína Karabová
Jacket design © 2023 by Nikola Janíčková
Slovak edition © 2023 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9212-3

Yaa Gyasi

**Návrat
domov**

ODEON

Yaa Gyasi

Návrat domov

Preložila Kristína Karabová

Venujem svojim rodičom a bratom

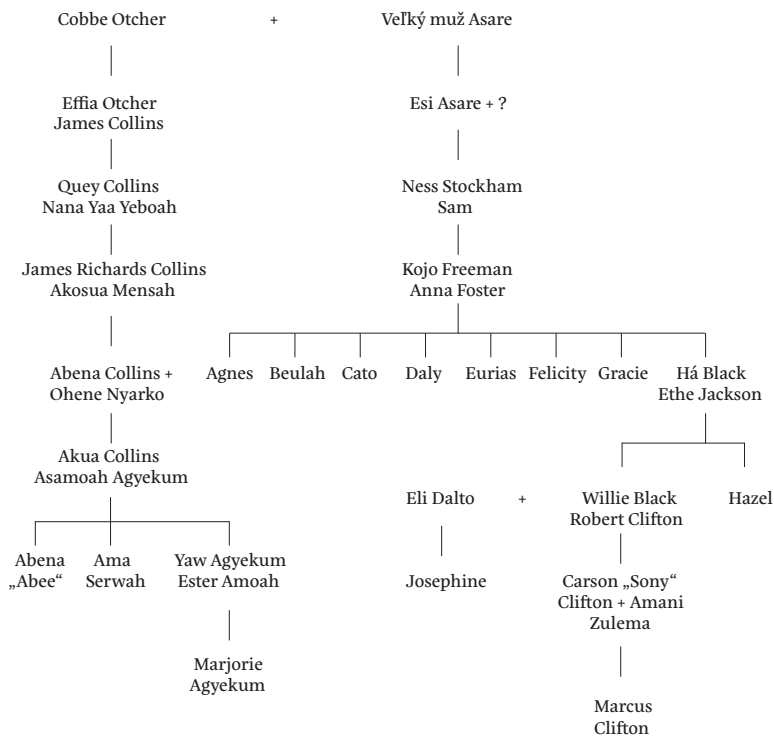
Abusua te se kwae: se wo wo akyire a wo hunu se ebom;
se wo ben ho a na wo hunu se nnua no bia sisi ne
baabi nko.

Rodina je ako les: ak ste vonku, je hustý; ak ste vnútri,
vidíte, že každý strom má svoje miesto.

(Akanské príslovie)

Rodokmeň

Maame

Prvá část

Effia

V noci, keď sa Effia Otcher narodila do pižmovej horúčavy Fantska, zúrila v lese rovno za usadlosťou jej otca požiar. Šíril sa rýchlo, razil si cestu celé dni. Živil ho vzduch, prespával v jaskyniach a ukrýval sa v stromoch, spaľoval, pohlcoval a postupoval ďalej, ľahostajný voči spúšti, ktorú za sebou zanechával, až kým sa nedostal k jednej ašantskej dedine. Tam zmizol a splynul s nocou.

Effin otec Cobbe Otcher nechal svoju prvú manželku Baabu s novorodeniatkom a išiel obzrieť škodu na svojich jamoch, najvzácnejšej plodine, široko-ďaleko známej ako obživa pre celé rodiny. Cobbe prišiel o sedem jamov a stratu každého jedného pocítoval ako úder zasadený vlastnej rodine. Už vtedy vedel, že spomienka na požiar, ktorý spaľoval a potom zmizol, bude prenasledovať jeho, jeho deti, deti jeho detí, dokiaľ bude pokračovať jeho rod. Keď sa vrátil do Baabinej chatrče a Effia, dieťa zrodené z nočného požiaru, vrieskala na plné hrdlo, pozrel na ženu a povedal: „O tom, čo sa dnes stalo, už nikdy nebudeme hovoriť.“

Po dedine sa začalo povrávať, že dieťa sa zrodilo z ohňa a preto Baaba nemá mlieko. Effiu dojčila Cobbeho druhá žena, ktorá pred tromi mesiacmi porodila syna. Effia sa nechcela prisáť, a keď sa jej to konečne podarilo, ostrými ďasienkami dohrýzla žene kožu okolo bradaviek a tá sa nakoniec bála dieťa krmiť. A tak Effia chradla, bola z nej kosť a koža, až pripomínala malého vtáčika, iba z veľkej čiernej diery úst sa valil hladný plač a rozliehal sa dedinou

ešte aj v dňoch, keď sa ho Baaba všemožne snažila utíšiť a zakrývala bábätku ústa drsnou dlaňou ľavej ruky.

„Lúb ju!“ nakázal jej Cobbe, ako keby bola láska jednoduchý úkon, ako zdvihnúť jedlo z plechového taniera a vložiť si ho do úst. V noci Baaba snívala o tom, že dieťa nechá v temnom lese, nech si s ním boh Nyame robí, čo sa mu zapáči.

Effia rástla. V lete po jej tretích narodeninách sa Baabe narodil prvý syn. Chlapec dostal meno Fiifi a bol taký tučný, že niekedy, keď sa Baaba nepozerala, ho Effia gúľala po zemi ako loptu. Keď ho Baaba prvýkrát dovolila Effii podržať, nešťastne sa jej vyšmykol z rúk. Dopadol na zadoček, odrazil sa a pristál na brušku, poobzeral sa po všetkých v miestnosti, zmätený, či sa má rozplakať alebo nie. Rozhodol sa, že nie, ale Baaba, ktorá miešala *banku*, zdvihla varechu a vylátala Effiu po holom chrbte. Vždy keď sa jej varecha odlepila od tela, zanechala po sebe horúce lepkavé kúsky *banku*, ktoré jej oškvarili kožu. Keď Baaba prestala, Effia bola celá doráňaná, vrieskala a plakala. Fiifi na ňu pozeral zo zeme s očami veľkými ako taniere, gúľal sa na brušku raz sem, raz tam, ale nevydal ani hláska.

Cobbe prišiel domov a keď zbadal, že jeho ďalšie ženy ošetrujú Effii rany, hneď sa dovtipil, čo sa stalo. S Baabou sa hádali dlho do noci. Effia ich počula cez tenké steny chatrče, kde ležala na zemi a striedavo precitala a prepadala sa do horúčkovitého spánku. Snívalo sa jej, že Cobbe je lev a Baaba strom. Lev vytrhol strom z pôdy a šľahol ním o zem. Strom na protest vystrel konáre a lev ich jeden po druhom olámaval. Strom ležiaci na zemi začal roniť červené mravce, ktoré mu putovali nadol tenkými prasklinkami v kôre. Zliezali sa na mäkkej pôde okolo vrchnej časti kmeňa.

A tak sa začal kolotoč. Baaba mlátila Effiu. Cobbe mlá-til Baabu. V desiatich rokoch vedela Effia odrecitovať príbeh každej jednej jazvy na svojom tele. Leto 1764, keď jej Baaba praskala jamy o chrbát. Jar 1767, keď jej Baaba tresla kmeňom po ľavej nohe a zlomila jej palec, takže jej odvtedy odstával od ostatných prstov. Každú jazvu na Effinom tele sprevádzala jazva na Baabinom, ale to matke nebránilo biť dcéru a otcovi biť matku.

Všetko sa len zhoršilo, keď Effia rozkvitla do krásy. V dvanástich jej narástli prsia, na hrudi jej vyskočili dva hrbolčeky, mäkké ako dužina manga. Muži z dediny vedeli, že čoskoro bude nasledovať prvá krv, a čakali na príležitosť požiadať Baabu a Cobbeho o jej ruku. Začali sa hrnúť dary. Jeden muž stácal najlepšie palmové víno v dedine a ďalší zas mal siete vždy plné rýb. Cobbeho rodina hodovala na Effinom pučiacom ženstve. Nikdy nemali prázdne bruchá ani ruky.

V roku 1775 bola Adwoa Aidoo prvé dievča z dediny, ktoré požiadal o ruku britský vojak. Mala svetlú pleť a ostrý jazyk. Ráno si po kúpeli natierala celé telo bambuckým maslom, aj pod prsami, aj medzi nohami. Effia ju nepoznala veľmi dobre, ale raz keď ju Baaba poslala do jej chatrče s palmovým olejom, ju uvidela nahú. Mala klzkú žiarivú pokožku a vlasy ako kráľovná.

Keď ten biely muž prišiel po prvý raz, Adwoina matka poprosila Effiných rodičov, aby mu ukázali dedinu, kým sa Adwoa preňho pripraví.

„Môžem ísť s vami?“ spýtala sa Effia a rozbehla sa za rodičmi, ktorí sa už zberali. Jedným uchom počula Baabino „nie“ a druhým Cobbeho „áno“. Otcovo ucho vyhralo a oedlho stála pred prvým bielym človekom, ktorého v živote videla.

„Rád ťa spoznáva,“ povedal tlmočník, keď beloch po-
dával Effii ruku. Neprijala ju. Namiesto toho sa schovala
otcovi za nohu a odtiaľ naňho vykúkala.

Mal oblečený kabát so zapínaním na ligotavé zlaté gom-
bíky, ktorý sa mu napínal na veľkom bruchu. Mal červenú
tvár, akoby jeho krk bol horiaci peň. Celý bol tučný a na
čele a nad hornou perou mu vyrážali obrovské kvapky potu.
Effii pripadal ako dažďový mrak: bledý, vlhký a beztvary.

„Rád by videl dedinu, prosím,“ oznámil tlmočník a všetci
sa dali do pohybu.

Najprv sa zastavili pri Effiinej usadlosti. „Tu žijeme
my,“ povedala Effia belochovi a on sa na ňu tupo usmial,
zelené oči mu zastierala hmla.

Nerozumel. Nerozumel, ani keď naňho prehovoril tl-
močník.

Keď rodičia mužovi ukazovali svoju usadlosť, Cobbe
držal Effiu za ruku. „U nás v dedine,“ vysvetľoval, „má
každá manželka vlastnú chatrč. Býva v nej spolu so svojimi
deťmi. Keď na ňu príde rad, aby strávila noc s manželom,
ten za ňou zájde do jej chatrče.“

Belochovi sa počas tlmočenia rozjasňoval pohľad,
a vtedy si Effia uvedomila, že sa začal pozeráť na svet no-
vými očami. Konečne naozaj videl hlinu na stenách jej
chatrče, slamu na streche.

Pokračovali v obhliadke dediny, ukázali mu námestie,
malé rybárske loďky z vydlabaných kmeňov, ktoré si muži
niesli, keď prechádzali tých niekoľko míľ k pobrežiu. Aj
Effia sa nútila pozeráť na svet novými očami. Cítila mor-
skú soľ vo vetre, keď jej poštekľil chĺpky v nose, dotkla sa
kôry palmy a vnímala, že je ostrá ako škrabanec, videla
sýty, tmavočervený odtieň hliny všade naokolo.

„Baaba,“ spýtala sa, keď ich muži kúsok predbehli, „prečo
sa Adwoa vydáva za tohto muža?“

„Lebo tak povedala jej matka.“

O pár týždňov nato sa beloch vrátil, aby vzdal úctu Adwoinej matke, a Effia spolu s ostatnými dedinčanmi sa prišli pozrieť na to, čo jej ponúka. Doniesol výkupné za nevestu v hodnote pätnástich libier a Ašantovia priniesli na chrbtoch tovar z pevnosti. Cobbe prikázal Effii, nech zostane stáť za ním, a spolu sledovali, ako služobníctvo nosí látky, proso, zlato a železo.

Keď kráčali späť k svojej usadlosti, Cobbe odtiahol Effiu nabok a svoje manželky a ďalšie deti pustil pred nich.

„Chápeš, čo sa práve stalo?“ spýtal sa jej. O kúsok ďalej Baaba chytila Fiifiho za ruku. Effiin brat mal práve jedenaásť, ale už sa vedel vyštveráť na palmu len za pomoci holých rúk a nôh.

„Ten biely človek si prišiel odvieť Adwou,“ odpovedala Effia.

Otec prikývol. „Bieli ľudia žijú v pevnosti na Cape Coaste, na Zlatom pobreží. Tam s našincami vymieňajú tovar.“

„Ako železo a proso?“

Otec jej položil ruku na plece a pobožkal ju navrch čela, ale keď sa odtiahol, mal znepokojený a neprítomný pohľad. „Áno, my dostávame železo a proso, ale musíme im dať niečo na výmenu. Ten muž prišiel z Cape Coastu, aby sa oženil s Adwoou, a takých ako on, čo si odvedú naše dcéry, príde viac. Ale s tebou, dcéruška moja, mám väčšie plány – nebudeš len žena nejakého belocha. Vydáš sa za muža z našej dediny.“

V tej chvíli sa Baaba obzrela a Effia zachytila jej pohľad. Baaba sa zachmúrila. Effia sa pozrela na otca, či si to všimol, ale ten nepovedal ani slovo.

Effia vedela, koho by si chcela vziať, a v hĺbke duše dúfala, že jej rodičia vyberú práve jeho. Abeeku Badu mal byť nasledujúcim dedinským náčelníkom. Bol vysoký, mal